

Регулювання сфери промисловості у ФРН

Морозов В.С.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного бізнесу
Інституту міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті досліджено регулювання сфери промисловості у Федеративній Республіці Німеччина на сучасному етапі розвитку світового господарства і міжнародних економічних відносин. З'ясовано, що Федеральний Уряд Німеччини відмовляється від протекціоністських заходів підтримки промисловості, керуючись принципами соціальної ринкової економіки, відповідно до яких держава обмежується створенням рамкових умов для успішного розвитку промисловості. При цьому його діяльність у сфері промислової політики та розвитку спрямована на постачання електроенергії і сировинних ресурсів промисловості та домогосподарствам, захист навколишнього середовища, технологічну трансформацію, розвиток наукового та інформаційного обміну, зміну демографічної ситуації, розвиток мобільності (логістика, нові технології в автомобільній промисловості), туризм, забезпечення безпеки.

Ключові слова: регулювання економіки, державна економічна політика ФРН, регулювання сфери німецької промисловості, Федеральний Уряд Німеччини, Федеральне міністерство економіки та енергетики Німеччини, НДДКР, малий та середній бізнес.

Морозов В.С. РЕГУЛИРОВАНИЕ СФЕРЫ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В ФРГ

В статье исследовано регулирование сферы промышленности в Федеративной Республике Германия на современном этапе развития мирового хозяйства и международных экономических отношений. Установлено, что Федеральное правительство Германии отказывается от протекционистских мер поддержки промышленности, руководствуясь принципами социальной рыночной экономики, в соответствии с которыми государство ограничивается созданием рамочных условий для успешного развития промышленности. При этом его деятельность в сфере промышленной политики и развития направлена на поставку электроэнергии и сырьевых ресурсов промышленности и домохозяйствам, защиту окружающей среды, технологическую трансформацию, развитие научного и информационного обмена, изменение демографической ситуации, развитие мобильности (логистика, новые технологии в автомобильной промышленности), туризм, обеспечение безопасности.

Ключевые слова: регулирование экономики, государственная экономическая политика ФРГ, регулирование сферы немецкой промышленности, Федеральное правительство Германии, Федеральное министерство экономики и энергетики Германии, НИОКР, малый и средний бизнес.

Morozov V.S. THE REGULATION OF THE INDUSTRY IN GERMANY

The paper studies the regulation of the industry in the Federal Republic of Germany at the present stage of development of the world economy and international economic relations. It has been found that the Federal Government has been refusing from protectionism measures to support the industry by following the principles of the social market economy, according to which the government is bounded to creating necessary conditions for successful industrial development. However, its activities in the field of industrial policy and promotion are aimed at the supply of electricity and raw materials to businesses and households, environmental protection, technological transformation, the development of research and information exchange, management of the demographic situation, the transportation infrastructure development (logistics, new technologies in the automotive industry), tourism and security provision.

Keywords: regulation of the economy, German government economic policy, the regulation of German industry, the Federal Government of Germany, Federal Ministry of Economics and Energy of Germany, research and development, small and medium-size enterprises.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Серед ключових завдань стратегічного розвитку України у середньостроковій перспективі – завоювання передових позицій у глобальній конкуренції, досягнення лідерства на ринках інтелектуальних послуг і високотехнологічних товарів, вихід на стандарти

життя розвинених країн за рівнем добробуту, тривалості життя, доступності якісних послуг у сферах освіти та охорони здоров'я, збалансованості регіонального розвитку. Це означає принципову зміну парадигми та пріоритетів державного розвитку, форм державної підтримки бізнесу, включаючи різні аспекти

законодавчого забезпечення, національні і регіональні пільги промисловості, тобто розроблення сучасного та ефективного механізму регулювання промислової сфери держави.

Основна мета регулювання сфери національної промисловості – стимулювання переходу економіки країни на інноваційний шлях розвитку, що дасть змогу науці і високотехнологічним секторам промисловості стати локомотивом економічного зростання, забезпечити адекватні умови для розвитку виробничого сектору економіки, де створюється реальне багатство; нормативно-правової бази для розвитку підприємництва, особливо малого та середнього; сприяння якісним інвестиціям.

У розвинених країнах із ринковою економікою процес вдосконалення промислової політики триває впродовж багатьох років. Основний аргумент на користь його творчого осмислення – можливість перейняти найкраще з усіх моделей промислового розвитку країн і нівелювання гіршого з урахуванням природних переваг нашої країни значного демографічного потенціалу, високого рівня професійної та загальної підготовки робочої сили. Реалізація промислової політики, що сприяє створенню потенціалу для виробництва затребуваної на світовому ринку продукції, дає шанс забезпечити можливості для отримання нових порівняльних переваг на світовому ринку товарів та послуг вже в найближчому майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Про актуальність проблеми структурного розвитку промисловості та її ефективного регулювання як пріоритету державної політики свідчать численні теоретичні дослідження й узагальнення як вітчизняних учених, таких як З. Варналій [1] та Л. Яремко [2], так і закордонних, таких як Б. Гален [3], В. Гутник [4], В. Гутманн [5], Е. Гьоргенс [6], У. Рор та С. Долгов [7], М. Зайтц [8], Л. Шпет [9], М. Аллеспах та А. Ціглер [10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, незважаючи на значну кількість проведених досліджень, недостатньо розглянутими залишаються аспекти, пов'язані з дослідженням сучасного механізму регулювання сфери промисловості у Федеративній Республіці Німеччина, що вимагає свого подальшого теоретичного обґрунтування та всебічного аналізу. Вищезазначені обставини і пояснюють актуальність та своєчасність розробки теми цього дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Отже, необхідність теоретичного, методологічного та практичного вирішення зазначеної проблематики зумовила вибір теми, актуальність, наукову мету і цільову спрямованість цього дослідження – дослідження сучасного механізму регулювання сфери промисловості у Федеративній Республіці Німеччина.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державна підтримка виробництва в Німеччині носить комплексний характер. Промислова політика у ФРН спрямована на створення умов для сталого розвитку найбільш перспективних галузей промисловості. Уряд Німеччини послідовно відмовляється від протекціоністських заходів підтримки промисловості, керуючись принципами соціальної ринкової економіки, відповідно до яких держава обмежується створенням рамкових умов для успішного розвитку промисловості. Також мова йде про створення для підприємств та їх працівників умов для чесного та прозорого ведення конкуренції на міжнародних ринках.

Пряме державне втручання є винятком і застосовується вкрай рідко. Відповідальність за конкурентоспроможність продукції, що випускається, покладено на самих виробників. Розвиток конкуренції є одним із пріоритетів німецької політики у сфері підтримки промисловості.

Сучасна ефективна промислова політика ФРН полягає у створенні передумов для розвитку інновацій та конкурентоспроможного виробництва.

Завдання такої політики поширюються на [11, с. 183]:

- фінансування НДДКР;
- підтримку малого та середнього бізнесу (насамперед інноваційного);
- створення і розвиток технозон та технопарків;
- підготовку і підписання міжнародних торгових договорів і договорів із захисту навколишнього середовища на умовах, вигідних німецькій промисловості.

Важливою ланкою промислової політики Німеччини є залучення підприємств та їх співробітників до процесу прийняття політичних рішень і усвідомлення відповідальності за них.

Діяльність Уряду у проведенні промислової політики зосереджена на таких сферах, як:

- наука та інновації;
- освіта;
- підвищення кваліфікації та профперепідготовка;

- податки, збори та зниження бюрократичних бар'єрів;
- енергетична політика;
- забезпечення промисловості сировиною;
- екологічна політика;
- зовнішньоекономічна політика;
- створення інфраструктури;
- промисловий діалог у межах розвитку ЄС.

Діяльність Уряду Німеччини у сфері промислової політики та розвитку спрямована на [12, с. 8–9]:

- постачання електроенергії і сировинних ресурсів промисловості та домогосподарствам;
- захист навколишнього середовища;
- технологічну трансформацію;
- розвиток наукового та інформаційного обміну;
- зміну демографічної ситуації;
- розвиток мобільності (логістика, нові технології в автомобільній промисловості);
- туризм;
- забезпечення безпеки.

В Уряді ФРН здійснення промислової політики курирує Федеральне міністерство економіки та енергетики (нім. – «BMWі»). Це міністерство є головним відомством, через яке проходить фінансування промислової політики Німеччини.

Також підтримкою окремих секторів економіки займаються міністерства [12, с. 8–9]:

- продовольства, сільського господарства та захисту прав споживачів;
- праці та соціального розвитку;
- транспорту, будівництва і міського розвитку;
- охорони здоров'я;
- навколишнього середовища, захисту природи та безпеки реакторів;
- освіти і наукових досліджень.

Починаючи з 1965 р. ФРН активно використовує фінансові інструменти (державні дотації і податкові відрахування) з метою надання державної підтримки, у тому числі обробній галузі промисловості; житлово-комунальному господарству; соціальній сфері; транспорту; сільському господарству і харчовій промисловості. Реалізовані програми державної підтримки передбачають виплату бенефіціарам – юридичним та фізичним особам 57 різних цільових державних дотацій, а також надання 103 податкових відрахувань. Галузеві пріоритети у механізмі державної підтримки промисловості у ФРН [10, с. 211–212]:

- обробна галузь промисловості – 52,2%,

- житлово-комунальне господарство – 8,4%,
- соціальна сфера – 5,3%,
- транспорт – 12%,
- сільське господарство і харчова промисловість – 5,3%,
- інше – 17,2%.

Сукупна сума державних витрат з метою підтримки цих секторів економіки в 2017 р. за даними Мінфіну ФРН становитиме не менше 56 млрд. євро, тобто збільшиться на 7% (в абсолютних показниках – на 2,1 млрд. євро). Нижче подані основні сфери підтримки, яа надається Федеральним міністерством економіки та технологій Німеччини [10, с. 214]:

– *Вугільна промисловість*. У 2016 р. було виділено 1,21 млрд. євро (1,12 млрд. євро в 2015 р.), включаючи фінансування передчасного виходу робітників галузі на пенсію (у зв'язку з реорганізацією галузі). Субсидування видобутку вугілля у Німеччині передбачене до 2018 р.

– *Підтримка НДДКР в енергетичній сфері* (191,4 млн. євро в 2016 р., 190,3 млн. євро в 2015 р.). На заходи з розвитку раціонального та зберігаючого застосування енергії, особливо на цілі проведення незалежних консультацій для малих і середніх за розміром підприємств та домашніх господарств, а також на експортну ініціативу з поновлюваних джерел енергії та енергоефективності було виділено 37 млн. євро (у 2015 р. – 35 млн. євро).

– *Підтримка науки, розвитку та інновацій у сфері МСП* становила в 2016 р. 762,5 млн. євро (647,5 млн. євро в 2016 р.).

– *Розвиток продуктивності та конкурентоспроможності МСП* (198,2 млн. євро, 183,4 млн. євро в 2015 р.). Підтримка успішних програм «ERP» (Інвестиційна програма, енергоефективність автомобільної промисловості і створення нових МСП) – 59,1 млн. євро (56,5 млн. євро – в 2015 р.).

Важливими пунктами цієї позиції є також підтримка ремісників у підвищенні кваліфікації (49,6 млн. євро, в 2015 р. – майже стільки ж) і розвиток консультування з питань відкриття власного малого підприємства (39 млн. євро, в 2015 р. – стільки ж).

– *Інформаційні та телекомунікаційні технології* (157,2 млн. євро, в 2015 р. – 134,1 млн. євро). Зростання витрат відбулося у зв'язку зі збільшенням фінансування проєкту «THESEUS» (розташовані в Інтернеті наукові структури) і завдяки реалізації стратегії Федерального Уряду Німеччини з розвитку

широкосмугового доступу до Інтернету по всій країні. Для досягнення мети повсюдного розвитку широкосмугового доступу в 2015 р. було виділено додатково 5 млн. євро. В Інвестиційному фонді на ІКТ-заходи Міністерства було передбачено 49 млн. євро до кінця 2018 р.

– Підтримка зовнішньоекономічної діяльності (226 млн. євро, в 2015 р. – 231,8 млн. євро), насамперед – на підтримку діяльності промислово-торгових палат Німеччини за кордоном, а також товариства «Germany Trade and Invest» (нім. – «GTAI»).

– Розвиток технологій авіабудування (167,6 млн. євро, в 2015 р. – 149,5 млн. євро). У межах узгодженої Четвертої програми розвитку наукових досліджень в авіабудуванні Уряд у наступні роки має намір виділити на ці цілі ще близько 160 млн. євро. Таким чином, буде забезпечено внесок у збереження робочих місць у Німеччині в умовах конкуренції, що зростає.

Основні напрями підтримуваних досліджень:

– нові концепції виробництва та збирання з метою зниження виробничих витрат і ваги готової продукції,

– розробки з підвищення безпеки та обслуговування пасажирів.

На покриття доходів, що вивільняються у зв'язку з підвищенням витрат оборонної промисловості, на розвиток у цивільному літакобудуванні на основі надання кредитів з 2009 р. передбачено виділення 7,5 млрд. євро щорічно. Тим самим оборонні підприємства Німеччини підтримуються в їхньому прагненні брати участь у поточних програмах авіабудування. Уряд Німеччини має намір, беручи до уваги міжнародні домовленості «EADS» / «Airbus», і надалі підтримувати розвиток нових програм у авіабудуванні. З 1 листопада 2008 р. для отримання фінансової допомоги зі збуту продукції діє спрощена система, яка скасовує надання субсидій Федеральним міністерством економіки та енергетики Німеччини. Для покриття схвалених договорів з експортного фінансування виробництва широкофюзеляжних літаків і двигунів у 2016 р. виділено 13,4 млн. євро (у 2015 р. – 46 млн. євро).

– На проведення НДДКР у суднобудуванні, а також у сфері мобільності (нові види автомобільного пального, електромобіль) і транспортних технологій у 2016 р. виділено 119 млн. євро (в 2015 р. – 107,6 млн. євро). Дослідження у сфері мобільності додатково фінансувалися з Інвестиційного фонду (39 млн. євро).

– Підтримка інвестицій у рамках програми «Поліпшення структури регіональної економіки» (670,3 млн. євро, в 2015 р. – 669,0 млн. євро). Спільно з бюджетами федеральних земель на зміну структури економік регіонів у 2016 р. було виділено більше 1,5 млрд. євро. Значна частина цих коштів припадає на землі колишньої НДР («нові» землі) і Берлін.

– Туризм (29,4 млн. євро, в 2015 р. – 31,0 млн. євро). 95% витрат припадає на фінансування діяльності Німецького центру туризму (нім. – «DZT») [10, с. 215–216].

– Впровадження електронного підтвердження доходів (нім. – «ELENA»). З 2009 по 2016 р. щорічно на ці цілі виділялося 11 млн. євро. Впровадження такої системи, за підрахунками фахівців, дасть змогу знизити бюрократичні процедури і заощадити більше 100 млн. євро щорічно.

– Дослідження космосу. Разом із фінансуванням Німецького центру авіа- та космічної промисловості (включаючи дослідницькі напрями авіабудування, енергетику і транспорт) у 2016 р. було виділено 1,5 млрд. євро. З 2017 р. передбачено збільшення щорічного фінансування Німецького центру авіа- та космічної промисловості на 7%. Значна частина витрат на дослідження космосу припадає на міжнародне співробітництво в рамках Європейського космічного агентства «ESA» (636,8 млн. євро) [10, с. 218].

Висновки із цього дослідження. Підсумовуючи, зазначимо, що завдання сучасної промислової політики ФРН поширюються передусім на фінансування НДДКР, підтримку малого та середнього бізнесу (насамперед інноваційного), створення і розвиток технозон і технопарків, підготовку і підписання міжнародних торгових договорів та договорів із захисту навколишнього середовища на умовах, вигідних німецькій промисловості. Важливою ланкою промислової політики Німеччини є залучення підприємств та їх співробітників до процесу прийняття політичних рішень і усвідомлення відповідальності за них. Діяльність Уряду у проведенні промислової політики зосереджена на таких сферах, як наука та інновації; освіта; підвищення кваліфікації та профперепідготовка; податки, збори та зниження бюрократичних бар'єрів; енергетична політика; забезпечення промисловості сировиною; екологічна політика; зовнішньоекономічна політика; створення інфраструктури; промисловий діалог у рамках розвитку ЄС.

Таким чином, поступово Федеральний Уряд Німеччини відмовляється від протекці-

оністських заходів підтримки промисловості, керуючись принципами соціальної ринкової економіки, відповідно до яких держава обмежується створенням рамкових умов для успішного розвитку промисловості. Також мова йде про створення для підприємств та їх працівників умов для чесного та прозорого ведення конкуренції на міжнародних ринках. Діяльність Уряду Німеччини у сфері промислової політики та розвитку спрямована на сучасному етапі на постачання електроенергії і сировинних ресурсів промисловості та домогосподарствам, захист навколишнього середовища, техноло-

гічну трансформацію, розвиток наукового та інформаційного обміну, зміну демографічної ситуації, розвиток мобільності (логістика, нові технології в автомобільній промисловості), туризм, забезпечення безпеки.

Пряме державне втручання варто вважати винятком, що застосовується вкрай рідко. Відповідальність за конкурентоспроможність продукції, що випускається, покладено на самих виробників. Крім того, варто зазначити, що розвиток конкуренції є одним із основних пріоритетів сучасної німецької політики у сфері підтримки промисловості у ФРН.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: [Монографія] / за ред. д.е.н, проф. З.С. Варналія – К.: НІСД, 2007. – 768 с.
2. Яремко Л.А. Глобалізований регіон та зовнішньоекономічна безпека України: теоретико-методологічний аспект: [Монографія] / Л.А. Яремко. – Львів : Видавництво ЛКА, 2007. – 524 с.
3. Gahlen B. Strukturpolitik und Soziale Marktwirtschaft, in: Issing O. (Hrsg.): Zukunftsprobleme der sozialen Marktwirtschaft. – Berlin, 1981. – S. 853–871.
4. Политика хозяйственного порядка в Германии / В. П. Гутник. – Ин-т мировой экономики и междунар. отношений РАН. – М. : Экономика, 2002. – 271 с.
5. Guttman V. Industriepolitik I (Theorie), in: Bekerath E. v. et al. (Hrsg.): Handwörterbuch der Sozialwissenschaften. – Bd. 5. – Stuttgart u.a.O., 1956. – S. 272–276.
6. Goergens E. Konjunktur- und Industriepolitik. Marktwirtschaft als Aufgabe. – Stuttgart – Jena. 1994. – 842 s.
7. Менеджмент и рынок: германская модель // Под ред. У. Попа и С. Долгова. – М., 1995. – 480 с.
8. Seitz M. Staatliche Industriepolitik: Begründungen, Instrumente und Probleme. – Baden-Baden: Nomos, 2000. – S. 372.
9. Шпэт Л. Промышленная политика – соблазн, перед которым невозможно устоять (возражения против целомудрия теории) // Politekonom. – 1996. – № 4. – С. 32–34.
10. Allespach M., Ziegler A. Zukunft des Industriestandortes Deutschland 2020. – Marburg: Schüren, 2017. – 339 s.
11. Deutschland im internationalen Konjunkturzusammenhang. – Sachverständigenrat. – Expertise 2017. – 544 s.
12. Морозов В.С. Механізм регулювання промислової сфери у ФРН // Інформаційно-аналітична довідка. – Торговельно-економічна місія у складі Посольства України у ФРН. – Берлін, 2007. – 14 с.